

BELEČ, unutrašnjost crkve Marije Snježne

BELI, naselje na otoku Cresu. Na mjestu pretpov. gradine bilo je rim. naselje, a u ranom srednjem vijeku utvrđeni *castrum*. Nepravilno i gusto gradsko tkivo u nizovima povezanih dvokatnih kuća otvara se na najvišoj točki humka u trg s javnom cisternom u sredini i sa sakralnim objektima sa strane. Tu je romanički zvonik, župna crkva s romaničkom supstrukcijom (povećana u XVIII. st.), loža (s ugrađenim fragmentom pletera), naslonjena na župnu crkvu i mala romanička crkva *Sv. Marije*. U sakristiji su križevi od bakrenoga lima iz XIII–XIV. st. U okolici su ruševine pet romaničkih crkava, a u Dolu je napuštena jednobrodna romanička crkva *Sv. Lovreča* s tri polukružne apside što su upisane u ravni perimetar zida. Na groblju je gotička, šiljasto nadsvođena bratovštinska crkva *Sv. Antuna* (poč. XV. st.). — Na više mjesta u selu su glag. natpisi.

LIT.: B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju, Ljetopis JAZU, 1949, 55. — A. Mohorovićić, Analiza razvoja urbanističke strukture naselja na otocima zapadnog Kvarnera, ibid., 1956, 61. str. 464–466. — B. Fučić, Glagoljski natpisi, Zagreb 1982. — Isti, Apsyrtides, Mali Lošinj, 1990.

BELI MANASTIR, gradić u Baranji. Otkrivena su dva prapovijesna naseobinska sloja sa zemunicama; stariji, eneolitički s obilježjem badenske kulture i mlađi, iz srednjega brončanoga doba, potom grobovi kasnoga brončanoga doba iz —XII. st. (kultura žarnih polja) i tragovi iz doba seobe naroda u V. st. (ostrogotski). — U sr. vijeku tu je bio samostan (*Pel-Monoštor*).

Barokna župna crkva *Sv. Martina*, građena 1777, obnovljena je u XIX. i XX. st. Parohijska crkva iz 1759. ima vrijedne arhit. elemente iz XVIII. st. (bačvasti drveni svod, ikonostas).

LIT.: K. Vinski-Gasparini, Iskopavanje prehistorijskog naselja u Belom Manastiru, Osječki zbornik, 1956, 5. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. K. V. G.

BELINA, Drago, naivni kipar (Klupci kraj Krapinskih Toplica, 29. IX. 1928). Po zanimanju brusar, noževa. Rezbari u drvu od 1958, izlaže od 1962. Prvu samostalnu izložbu imao u Zagrebu 1972. Varira motive iz zemljoradničkog života, oblikuje prizore iz pučke predaje i legende (*Matija Gubec*). Njegovi likovi u punoj plastici pripadaju pučkom ekspresionizmu.

LIT.: V. Maleković, Drago Belina (katalog), Zagreb 1981.

R.

BELINA, Pavao, kipar, brat laik u pavlinskom samostanu u Remetama (? — Remete, 27. X. 1715). Vjerojatno s T. Jurjevićem) sudjelovao pri izvedbi mramornih oltara *Posljednje večere* i *Sv. Luke* u zagrebačkoj katedrali (1703) i sadašnjega gl. oltara u Remetama (1705–06).

LIT.: Ž. Jiroušek, Kiparska djela iz stare zagrebačke katedrale, Jutarnji list, 24. XII. 1939. — D. Baričević, Umjetnički spomenici Remeta u drvetu i kamenu, Kaj, 1979, 3–5, str. 108, 112.

BELKOVIĆ, Dragica, naivna kiparica (Hlebine, 15. VI. 1931). Prve skulpture načinila 1967. Izlagala samostalno (Hlebine, Trebnje, Koprivnica, Zlatar, Zagreb) i na zajedničkim izložbama (Hamburg, Split, Zagreb, Torino, Stuttgart,

Bremen, Bonn, Trstenik, Zürich, Svetozarevo, Ljubljana, Brugge). Njezini kipovi u drvu odlikuju se pučkim duhom i snažnim, voluminoznim oblicima.

LIT.: A. Pavlovec, Dragica Belković (katalog), Trebnje 1973.

BELLE, Juraj, zlatar (druga pol. XVII. st.). Sačuvani su njegovi srebrni i pozlaćeni kaleži iz 1676. te pacifikal iz 1677. u župnoj crkvi Sv. Nikole u Varaždinu.

BELO, zvonoljevač (prva pol. XIV. st.). Njegov potpis nalazi se na zvoni-ma u Brgradu, Novokračini i Marčeniglu u Istri. Zajedno s majstorom Vivencijem izradio i potpisao zvona kod franjevacu u Zadru (1328), u Brestu na Krasu (1329) i u Buzetu.

LIT.: B. Fučić, Izvještaj o putu po Istri 1949, Ljetopis JAZU, 1953, 57, str. 123. — S. Petricoli, Zvono majstora Bela u Zadru, Prilozi—Dalmacija, 1981.

BELOŠEVIĆ, Janko, arheolog (Slatina, 5. X. 1929). Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1958. Doktorirao u Zadru 1977. (*Problemi geneze i razvoja starohrvatske materijalne kulture*). Od 1959. kustos Arheološkoga muzeja u Zadru, od 1979. izvanredni profesor na Filozofskom fakultetu u Zadru. Istražuje arheol. nalazišta u S Dalmaciji.

BIBL.: *Slavenska keramika iz nekropole »Materiza«* kraj Nina, Diadora, 1962, 2; *Prvi arheološki tragovi velike seobe naroda na području sjev. Dalmacije*, Diadora, 1965, 3; *Pečatnik hrvatskog bana Pavla I. Bribirskog iz Zadra*, ibid., 1975, 3; *Materijalna kultura Hrvata od 7—9. stoljeća*, Zagreb 1980; *Starohrvatska nekropola u Stankovcima kod Benkovca*, Radovi. Filozofski fakultet — Zadar, 1984—85, 24; *O rezultatima istraživanja lokaliteta »Crkvina« u selu Galovac kod Zadra u 1990. godini*, ibid., 1990—91, 30. I. Pet.

BELOVIĆ-BERNADZIKOWSKA, Jelica, folkloristica (Osijek, 25. I. 1870 — Novi Sad, 30. VI. 1946). Bila je učiteljica u mnogim mjestima Hrvatske i Bosne. Početkom stoljeća radi u Obrtničko-umjetničkomu i Etnografskomu muzeju u Zagrebu. Posebno se bavila narodnim vezovima.

BIBL.: *Građa za tehnološki rječnik naše vezilačke umjetnosti*, Sarajevo 1889; *O razvitku naše narodne tekstilne ornamentike*, ZNŽO, 1905, 10; *O renesansi naše vezilačke umjetnosti*, Trst 1906; *Hrvatski narodni vezovi*, Osijek 1906; *Srpski narodni vez i tekstilna ornamentika*, Novi Sad 1907. V. Dić.

BELTRAND GALLICUS (Boltranius Francigena), kipar franc. podri-jetla, radio u Dubrovniku poč. XVI. st. Izradio je 1521. reljef iznad dvorišnog pročelja Divone. Preuzevši ant. motiv, prikazao je dva anđela koji nose medaljon s Kristovim inicijalima u cvjetnome vijencu. Taj je rad jedna od najvažnijih skulptura visoke renesanse u Dubrovniku.

LIT.: C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI st. u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 137, 138. — Isti, Francuski renesansni majstori u Dalmaciji, Mogućnosti, 1967, 1—2. — I. Fisković, Zlatno doba Dubrovnika. Kiparstvo (katalog), Zagreb 1987. I. Fis.

BENAC, Alojz, arheolog (Plehan kraj Dervente, 20. X. 1914 — Sarajevo, 6. III. 1992). Klasičnu filologiju i arheologiju diplomirao u Beogradu. God. 1947—67. radi u Zemaljskomu muzeju, potom je profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Proučavao neolitik i eneolitik. Nakon

prvih iskapanja (1947) na Mujevinama i Nebu u dolini Bile te Hrustovači kod Sanskog Mosta, slijedila su istraživanja u Lisičićima, Crvenoj stijeni i Zelenoj pećini, čime su otvorene nove mogućnosti u proučavanju kultura ranih zemljoradničkih populacija na SZ Balkanu. Istraživanjima u Kaknju i Obrima omogućena je rekonstrukcija razvoja neolitika u kontinentalnom dijelu Bosne i Hercegovine. U Hrustovači, na gradini Zecovi kraj Prijedora i na Pivnici kraj Odžaka otkopavao je naselja s kulturama vučedolske i kostolačke skupine, a revizijom glasinacijskih nalaza postavio je osnovu za kronologiju brončanoga i željeznoga doba u Bosni i Hercegovini. B. je obnovio rad Zemaljskoga muzeja, koji je nekoliko godina vodio, a osobito je zaslužan kao upravitelj Centra za balkanološka ispitivanja pri Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

BIBL.: *Završna istraživanja u pećini Hrustovači*, GZMBiH, 1948; *Radimlja, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1950; *Prehistorijsko naselje Nebo i problem butirske kulture* (disertacija), Ljubljana 1952; *Neolitsko naselje u dolini Bile*, GZMBiH, 1953; *Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjice*, GZMBiH, 1955; *Glasić I i II* (s B. Čovićem), Sarajevo 1956. i 1957; *Studija o kamenom i bakrenom dobu na sjeverozapadnom Balkanu*, Sarajevo 1964; *Prilozi za proučavanje neolitika u dolini rijeke Bosne*, GZMBiH, 1965; *Obre II. Neolitsko naselje butirske grupe na Gornjem polju*, ibid., 1971; *Obre II. Neolitsko naselje starčevačko-impresso i kakanjske kulture na Raskršću*, ibid., 1973; *Mladi praistorijski periodi u Crvenoj stijeni*, Zbornik radova, Nikšić 1975; *Prelazna zona*, u knjizi: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, II, Sarajevo 1979. R.

BENDER, zaselak sela Otona kraj Knina. Na položaju *Crkvina* na seoskom groblju nalaze se ruševine starohrv. crkve, iz koje potječu arhit. ulomci crkvene opreme, ukrašeni pleternom plastikom iz IX. i X. st. Na istomu položaju ima nekoliko stećaka, a nađena je i starohrv. naušnica.

LIT.: S. Gunjača, Trogodišnji rad Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika (1955, 1956. i 1957), SHP, 1960.

BENEDIKT, slikar nepoznata podrijetla, potpisan na slici *Bogorodice s djetetom* (tempera na drvu) u sakristiji trogirske katedrale. Stilske osobine vežu taj rad sa slikarstvom Paola Veneziana, no zbog uznapredovala realizma datira se u XV. st.

LIT.: I. Fisković, »Benedictus pinsit«, Peristil, 1971—72.

BENEDIKTINCI, najstariji samostanski red Katoličke crkve koji je osno-vao Benedikt iz Nursije (480—547) u Monte Cassinu 528. Red se ubrzo raširio po cijeloj Z Europi, a benediktinski samostani, osim religioznih, postaju i snažna kulturna središta. Posebno je jak njihov utjecaj u umjetnosti, osobito u arhitekturi, skulpturi i knjižnom slikarstvu. U X. st. dolazi do krize reda, ali nakon dviju reformi, u XI. i XII. st. (Clairvaux i Cluny), dolazi do novoga procvata, grananja u više ogranaka (*cisterciti*, *trapisti*, *kartuzijanci*) i novoga širenja po cijeloj Europi. U XV. st. red naglo slabi te se zatvaraju brojne opatije, u XVII. st. ponovo se obnavlja a u XIX. st. dolazi do nagloga opadanja broja redovnika i opatija. — Budući da je benediktincima temelj uzdržavanja obrada zemlje, tom je načinu života prilagođena i prostorna organizacija njihovih opatija. Opatije su građene u blizini većih naselja, redovito na uzvisinama, blizu većih vodenih tokova i prostranih polja i šuma. Središte čitavoga građevnog kompleksa, koji često zauzima goleme površine, čini snažan prostorni volumen crkve; oko nje se, više ili manje raspršeno, nižu stambeni, kulturni i gospodarski prostori međusobno povezani hodnicima-trijemovima i dvorištima.

U hrv. krajeve benediktinci dolaze vrlo rano. U Istri su već u VI. st. (Santa Maria del Canetto u Puli). S organizacijom slav. kneževina ubrzo se i benediktinci šire po cijelom Z dijelu Balkana i Panonije. Knez Trpimir 852. osniva samostan u Rižanicama kraj Solina, a već 853. osnovana je opatija Sv. Mihovila kraj Višnjana u Istri. Krajem IX. i u X. st. brzo se šire po cijeloj obali i otocima, a nešto kasnije i u panonskom području.

U X. st. osniva se opatija Sv. Krševana u Zadru, Sv. Ambrozija u Ninu i Sv. Mihovila nad Limom. U XI. i XII. st. grade se brojne opatije i samostani na obali, a u XII. st. i u kontinentalnoj Hrvatskoj. Tada nastaju opatije Sv. Ivana u Biogradu na moru (1076), ženski samostan Sv. Marije u Zadru (1066), Tkon na Pašmanu (1080), Sveti Ivan u Trogiru, Sveti Stjepan i Sveti Mojsije u Solinu, Sveti Bartul u Kninu, samostani Sv. Marije u Ninu, Sv. Mihovila u Ninu, Sv. Stjepana pod borovima u Splitu, Vrana, Sv. Marije i još tri druga samostana na Mljetu, zatim samostani Sv. Marije na Lokrumu, Sv. Marije na Rožatu, Sv. Ambroza i Sv. Benedikta u Osoru, Sv. Lucije u Jurandvoru, Sv. Ivana i Sv. Petra na Rabu, Sv. Nikole u Otočcu, Sv. Petra od Klobučca u Bijačima, Sv. Petra u Selu kod Omiša, Sv. Petra u Šumi u Istri, te u panonskom dijelu: Podborje kod Daruvara, Bijela kod Daruvara, Rudina kod Požege, Šaregrad, Nuštar i Morović. Uz

BELO i VIVENCIJE, zvono iz 1328. Zadar, franjevački samostan